

Цитування:

Тищенко М. П. Те Deum для змішаного хору а'cappella Дмитра Стецюка в контексті сучасної української духовної музики. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 3. С. 197-201.

Tyshchenko M. (2021). Te Deum for mixed choir a cappella by Dmytro Stetsiuk in the context of Ukrainian religious music. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 3, 197-201 [in Ukrainian].

*Тищенко Михайло Петрович,
народний артист України,
професор кафедри академічного співу
та хорового диригування
Київської муніципальної академії
музики імені Р.М. Глієра
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7501-136X>
budulai.misha@gmail.com*

ТЕ DEUM ДЛЯ ЗМІШАНОГО ХОРУ А'CARPELLA ДМИТРА СТЕЦЮКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

Мета роботи полягає у веденні до наукового обігу цілісного аналізу ще не виконаного твору відомого українського композитора Дмитра Стецюка Те Deum для змішаного хору а'cappella та привертанні до нього уваги хорових диригентів, які бажали б збагатити репертуар своїх колективів високохудожнім твором, написаним сучасною музичною мовою та призначеним для виконання як під час літургії, так і в концертах. **Методологія дослідження** заснована на поєднанні загальнонаукових (історичний, компаративний) та спеціально музикознавчих (жанровий, цілісний та інтонаційно-драматургічний аналізи) методів, що дає можливість простежити з одного боку, спадкоємність католицької літургійної традиції, з другого – виявити шляхи її оновлення та розвитку. **Наукова новизна роботи** полягає в тому, що в ній вперше аналізується Те Deum для змішаного хору а'cappella Дмитра Стецюка в контексті сучасних тенденцій духовної музики українських композиторів. **Висновки.** Аналіз Те Deum для змішаного хору а'cappella Дмитра Стецюка в контексті його власної творчості в області духовної музики та на тлі творчих пошуків сучасних українських композиторів дозволяє стверджувати, що цей опус належить до творів, написаних в річищі літургійної традиції, розвиваючи її, перш за все, в інтонаційній сфері. Композитор повністю використовує канонічний текст, однак структурує його та розставляє смислові акценти відповідно до власного прочитання. Традиційний наспів латинського Те Deum з одного боку сприяє єдності та цілісності композиції, з другого – стає основою для створення сучасного опрацювання, а саме: інтонаційного; тембрального (співставлення різних груп хору); гармонічного; фактурного (гармонічний та поліфонічний виклади). У такий спосіб виявляються індивідуальні риси як творчого почерку композитора, так і особливості сучасного прочитання середньовічного літургійного тексту. Вивчення партитури твору дає підставу стверджувати, що він знаходиться не тільки в річищі літургійної традиції, але й може бути рекомендований для виконання в умовах концертного залу.

Ключові слова: сучасна українська духовна музика, католицька літургійна традиція, творчість Дмитра Стецюка, Те Deum.

Tyshchenko Mykhailo, People`s Artist of Ukraine, Professor of Academic Singing, R. Glier Kyiv Municipal Academy of Music

Te Deum for mixed choir a cappella by Dmytro Stetsiuk in the context of Ukrainian religious music

The purpose of the article is the insert to the scientific research the complete analysis of masterpiece by known Ukrainian composer Dmytro Stetsiuk Te Deum for mixed choir a capella and draw the attention of the choir conductors, who would like to insert to their music collectives a masterpiece, written in the tendencies of modern music and that can be performed either in the liturgy or in concerts. **The methodology** of the exploration is based on the combination of the general scientific (historical and comparative) and special musicological(of the genre, general and the dramaturgical-intonational analysis), that gives the opportunity to regard the historical basics of the Catholic liturgic tradition, and from another side-see the ways of its development and renovation. **Scientific Novelty.** The research is the first analysis of Te Deum for the mixed choir in the context of the modern tendencies of Ukrainian composers. **Conclusions.** The analysis of Te Deum for the mixed choir a capeella by Dmytro Stetsiuk in the context of religious music and in the sphere of the creative search of the modern Ukrainian composers proves the fact, that this masterpiece is written in the liturgic tradition and develops it in the intonational side. Componist completely uses the canonic text, but gives his own regard for it, also understanding of the main idea. The traditional melody of Te Deum from one side gives the unity of the composition, from another gives the basics for the modern stylization, because of intonation, voice tembre (the unity of the different groups of the choir), harmonical, factual (harmony and polyphony). This way are

revealed individual traits of the composer and also the modern regard on the medieval liturgic text. The exploration of the masterpiece's score gives the reason to be sure, that it is not only in the liturgical tradition, but also can be performed in the concert hall.

Keywords: modern Ukrainian religious music, Catholic liturgic tradition, creativity of Dmytry Stetsiuk, Te Deum.

Актуальність теми дослідження. За роки незалежності України композитори мали можливість повернутися до створення духовної музики, яка протягом багатьох століть репрезентувала художньо неперевершені зразки композиторської творчості, однак перебувала під негласною заборонаю протягом майже усього ХХ століття. Сучасні композитори відчують нагальну потребу відновити як перервану художню традицію створення музики на сакральні тексти, так і необхідність повернення до духовної опори, якою завжди були церковна музика. Масштаб створеного вражає як кількістю творів, так і розмаїттям творчих підходів до розв'язання художніх завдань. Серед композиторів, які створили музику до канонічних текстів різних християнських конфесій, Г. Гаврилець, Л. Дичко, О. Козаренко, В. Сильвестров, Є. Станкович, В. Степурко, Б. Фільц, М. Шух, О. Щетинський та багато інших, оскільки коло композиторів, які виявляють інтерес до духовної музики розширюється щороку. Серед композицій є твори, що призначені як для концертного виконання, так і для звучання під час літургії.

Аналіз досліджень та публікацій. Новітнє наукове осмислення духовної музики відбувається у філософії, музикознавстві, педагогіці. Музикознавці досить активно вивчають сучасну духовну музику, відкриваючи різноманітні аспекти та ракурси своїх досліджень. До їх поля зору потрапляє переважно духовна музика православної церкви, значно менше – католицька, хоча останнім часом християнська музика розглядається в навчальних курсах історії музичної культури і має достатню ретельно розроблену навчальну базу. Враховуючи глибину досліджуваного феномену, можливо запропонувати багато плідних аспектів вивчення сучасної духовної музики. Зокрема, Ю. Шабанова розглядає феномени музики, культури, філософії як цілісного смислового простору становлення Людини-Духовної [14]. О. Козаренко висвітлює погляди Блаженного отця Іоана на сприйняття музики, виховання нею людини та формування нового суспільного етосу [7]. І. Вербицька-Шокот досліджує жанр реквієму [4]. Частина робіт присвячена вивченню духовної музики

регіональних композиторських шкіл: О. Стаценко досліджує інтерпретацію жанрів латинської літургічної традиції сучасними одеськими композиторами [11]; О. Мануляк – сакральну творчість львівських композиторів порубіжжя тисячоліть. Творчість окремих композиторів вивчають Т. Андрієвська (В. Степурко). А. Білодід (І. Щербаков), І. Копоть (Д. Стецюк).

Метою пропонованої статті є дослідження та уведення до наукового обігу та концертної практики *Te Deum* Дмитра Стецюка, сучасного українського професійного композитора, який живе і працює в Житомирі, багато років служить в католицькому костелі Св. Яна з Дуклі, а також проаналізувати цей твір з погляду літургії римо-католицького обряду та можливості виконання в умовах концертного залу.

Виклад основного матеріалу. Прізвище «Стецюк» у музикантів України, і не тільки України, асоціюється з цілою династією музикантів, адже, починаючи від її родоначальника – композитора, диригента, педагога, заслуженого діяча мистецтв України Олександра Михайловича Стецюка – усі представники цієї родини – музиканти: композитори, виконавці, музикознавці, музичні педагоги.

6 травня 1962 року в Житомирі в родині Олександра Михайловича та Наталії Павлівни Стецюків народився другий син Дмитро. Так само, як і його старший брат Євген, Дмитро не вагався у виборі професії. В інтерв'ю музикознавиці Ірині Копоть він сказав: «З років чотирьох мій брат та я вже знали, що станемо музикантами. Років з восьми я почав komponувати музику і розумів, що буду саме композитором. У дев'ять років посів перше місце на Всеоюзному конкурсі дітей-композиторів» [9, 77].

Дмитро Олександрович Стецюк пройшов усі етапи становлення професійного музиканта: музична школа та музичне училище, де він навчався як піаніст. Вершиною освіти стало навчання на композиторському факультеті тодішньої Ленінградської консерваторії імені М. А. Римського-Корсакова в класі професора Олександра Мнацаканяна, учня Дмитра Шостаковича. По закінченні консерваторії Дмитро Стецюк повертається до Житомира,

викладає в Житомирському музичному училищі імені В. С. Косенка, а з 1994 року також у приватній італійсько-українській школі «Всесвіт» – одній з перших християнських шкіл в Україні. З 2006 до 2012 року Дмитро Стецюк був її директором. У вже згаданому інтерв'ю композитор так визначив провідну мету школи – «відродження духовності, яка заснована на християнських цінностях» [9, 78]. Ця сфера діяльності відкрила нові горизонти самовдосконалення та творчості – італійська мова, стажування в Італії, вивчення католицької музичної традиції, різноманітні міжнародні проєкти. Що ж до роботи у сфері сакральної музики, то найголовнішим є служіння в костелі Святого Яна з Дуклі. Цей храм, відновлений у 1992 році, з червня 2008 володіє сучасним органом німецької фірми «Gebruder Stockmann Orgelbau» (1971 року побудови, 24 регістри, електропневматична трактура), що значно розширює можливості як створення, так і виконання духовної музики.

Як професійний композитор Дмитро Стецюк komponує музику в різних жанрах. Він – автор симфонічних, камерних, хорових вокальних творів, музики до театральних вистав. Духовна музика складає особливу сферу творчості митця, оскільки він, як композитори минулого, служить в храмі, творить відповідно до григоріанського річного кола (має в творчому доробку кілька річних циклів літургійної музики), враховує виконавські можливості парафіяльного хору та вірних, які, за католицькою традицією, мають також співати під час Служби Божої.

Духовні твори композитора заслуговують на детальний аналіз з метою привернення уваги виконавців, перш за все, хорових диригентів, адже їх високий художній рівень не викликає сумніву і може збагатити репертуар професійних колективів, представивши сучасну духовну музику як продовження кращих традицій вітчизняної хорової культури.

Te Deum («Тебе, Бога, хвалимо») – подячний гімн (молитва), який приписується святому Амвросію, єпископу медіоланському (333/340 – 397). Однак авторство св. Амвросія сучасні вчені піддають сумніву [6, 211]. Г. Боффі вважає, що з багатьох гімнів, що приписуються Амвросію Медіоланському, надійно атрибутованих є лише чотири: *Aeternae rerum conditor, Deus creator omnium, Iam surgit hora tertia, redemptor gentium* [3, 28]. Православний піснеспів «Тебе, Бога, хвалимо» є перекладом латинського гімну.

Гімн Te Deum laudamus написаний ритмізованою молитовною прозою і складається з двох смислових частин. Перша (верси 1-19) являє собою славослов'я Триєдиному Богові; друга (верси 20-29) – молитовні звертання до Бога, складені з окремих рядків псалмів. Високий характер висловлювання не виключає людської теплоти й щирості молитви, яка увійшла до молитовних практик усіх християнських конфесій.

Д. Стецюк використовує повний текст гімну, створюючи струнку та логічну музичну побудову. Два перші верси (1, 2) з цезурою посередині є інтерлюдією. Два останні (28, 29) – постлюдією. Інтерлюдія доручена жіночому хору. Перший верс – майже точна цитата традиційного католицького наспіву, який дістане інтонаційного розвитку в подальшому розгортанні музичної тканини. Погоджуємося з думкою І. Копоть, що «канонічний наспів – данина традиції, символ одвічності та непорушності основ віри та церкви» [8, 448].

Композитор дотримується двочастинної будови вербального тексту. Початок другої частини (Te ergo quaesumus, famulis tuis subveni, quos pretioso sanguine redemisti) характеризується зміною фактури, розміру, динаміки, тембру, що сприяє створенню чіткої грані форми, хоча в цілому твір є композицією з наскрізним розвитком.

Драматургічно твір має кілька «хвиль розвитку» й, відповідно, локальних кульмінацій. Перша (відносно коротка) охоплює три верси тексту і підводить до першої динамічної кульмінації (Tibi omnes Angeli, Tibi coeli et universae Potestates) у потужному звучанні хору в діапазоні чотирьох октав (G-g²). Наступний розділ форми створює яскравий контраст до попереднього: відбувається зміна фактури, знову звучить традиційний наспів. На цей раз – у чоловічого хору в унісон, що є однією з традицій григоріанського співу.

Цікаве музичне рішення пропонує композитор для музичного втілення біблійної цитати «Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth» (І. 6:3). Зазвичай композитори сприймають ці слова як вінець розвитку, застосовуючи усі можливі засоби для створення гімнічного звучання, а саме: максимальну динаміку, tutti, фактурні прийоми. Д. Стецюк вчиняє по-іншому. Хвала Господу звучить на піано, зосереджено й молитовно, слугуючи не завершенням, а своєрідною інтермедією всередині твору. Зауважимо принагідно, що Д. Стецюк створює

завершений епізод, повторюючи перші слова гімну – *Te Deum laudamus*.

Наступна структура (верси 7-10) знову «маркується» зміною фактури. Саме фактурні зміни можна вважати прийомом, який створює відчуття поділу при внутрішній єдності композиції, яка обумовлена цілісністю канонічного тексту.

Короткий верс 11 (*Patrem immensae majestatis*) інтонаційно асоціюється з традиційним наспівом, який звучить у двоголосому (*alti – tenori*) викладі із застосуванням канонічної імітації. Поліфонічні прийоми розвитку ущільнюють фактуру, надають імпульс для зростання напруженості і підводять до «двоступеневої» кульмінації. Перша – верс 14 (*Tu, Rex Gloria, Christe*), Друга припадає на грань між першою та другою частинами тексту гімну (верс 20). Це останній «сплеск», так би мовити, «відкритих» почуттів. Подальша молитва глибоко внутрішня, тому динаміка тримається в межах *piano – pianissimo*, підкреслюючи зосередженість молитовного висловлювання.

Постлюдія заснована на інтонаціях традиційного наспіву. Композитор дає цікаву ремарку щодо характеру виконання: «імітувати молитву з приблизним ритмом та звуковисотністю, не даючи слухачам зрозуміти, якою мовою співається» [13, 37]. Виконані у такий спосіб останні рядки гімну стають своєрідним символом єднання людей доброї волі у подячній молитві Богові.

Наукова новизна. В роботі вперше детально аналізується *Te Deum* для змішаного хору *a'cappella* Дмитра Стецюка з погляду єдності вербального тексту та його музичного втілення, набувають подальшого розвитку дослідження духовної музики композитора, започатковані І. Копоть.

Висновки. *Te Deum* для змішаного хору *a'cappella* Дмитра Стецюка являє собою оригінальну композицію, яка написана, з одного боку, в річищі католицької літургійної традиції, про що свідчить використання в якості лейттеми саме католицького наспіву. Дотримуючись традиційного смислового поділу тексту на дві частини, композитор будує драматургію та розставляє смислові акценти, відповідно до власного його прочитання.

Традиційний наспів латинського *Te Deum*, з одного боку, сприяє єдності та цілісності композиції, з другого – стає основою для створення сучасного опрацювання, а саме: інтонаційного; тембрального (співставлення різних груп хору); гармонічного (каркасні

інтервали, тризвуки з побічними тонами, поліакорди); фактурного (гармонічний та поліфонічний виклади, техніка *cantus firmus*). *Te Deum* для змішаного хору *a'cappella* Дмитра Стецюка, перебуваючи у річищі католицької літургійної традиції може з успіхом звучати також в концертних залах. Вивчення інтерпретацій твору складе перспективу його подальшого осмислення.

Література

1. Андрієвська Т. «*Missa movere*» В. Степурка в контексте сучасних тенденцій оновлення духовної музики (особливості жанрово-стильового синтезу). Київське музикознавство: зб. наук праць. 2015. № 54. С. 57 – 63.
2. Білодід А. «*Stabat Mater*» І. Щербакова: особливості жанрової інтерпретації. Музичне мистецтво: традиції і сучасність: Зб. статей за результатами VII Міжвуз. наук.-практ. студ. конф., 21-22 листопада 2013 р. Дніпропетровськ : Дніпр. консерв. ім. М. Глінки, 2014. С.102-106.
3. Боффи Г. Большая энциклопедия музыки: пер. с итал. М.: АСТ: Астрель, 2008. 413 с.
4. Вербицька-Шокот І. Жанр реквієму в хоровій творчості українських композиторів порубіжжя тисячоліть: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. мист.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Х. : ХДУМ ім. І. Котляревського, 2007. 20 с.
5. Калиберда С. Органы: от Киевской Руси до Украины. М.-СПб.: Университетская, 2016. 640 с.
6. Католическая энциклопедия. М., 2002. Т.1. 976 с.
7. Козаренко О. В. Погляди Блаженного отца Иоана на прийняття музики, виховання нею людини та формування нового суспільного етосу. *Rola odbioru sztuki w formacji osoby a etos społeczny*. Львів – Rzeszów, 2014. С. 37- 46.
8. Копоть І. Духовні твори композитора Дмитра Стецюка .Історія релігій в Україні: науковий щорічник / упор. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. Л.: Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії; Видавничий відділ Львівського музею історії релігії «Логос», 2015. Книга II. С. 444 – 450.
9. Копоть І. Композитор Дмитрий Стецюк: эскиз творческого портрета в год юбилея. Сучасна музика в сучасному світі: Збірник наукових праць. Вип. 2 / Ред. кол. С. В. Олійник (відп. ред.), М. А Моїсєєва, О. В. Плотницька. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2012. С. 77 – 79.
10. Мануляк О. Сакральна творчість львівських композиторів порубіжжя тисячоліть: автореф. на здобуття. ступеня канд. мист.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Львів, 2009. 20с.
11. Стаценко О. Інтерпретація жанрів літургійної традиції сучасними одеськими композиторами. *Культура і сучасність*. Кропивницький, 2016, № 2. С.126-131.

12. Стецюк Д. Те Deum: духовные хоровые произведения: Для смешанного хора: Партитура. Житомир : Вид-во ФОП Євенок О.О., 2014. 56 с.

13. Стецюк Д. MAGNIFICAT: Духовні хорові твори: Партитура. Житомир:Видавець О. О. Євенок, 2016. 40 с.

14. Шабанова Ю. Философия и музыка: место встречи – Человек: монография. Днепр : ЛИРА, 2017. 172 с.

References

1. Andriyevs`ka, T. (2015). «Missa movere» by V. Stepurko in the context of modern tendencies of spiritual music renewal (features of genre-style synthesis). Kyiv: Kyivs'ke muzy'koznavstvo, 54, 57 – 63 [in Ukrainian].

2. Bilodid, A. (2014). «Stabat Mater» I. Shherbakova: features of genre interpretation. Musical art: traditions and modernity: articles on the results of VII Interuniversity scientific-practical (pp.102-106). Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

3. Boffy G. (2018). Big encyclopedia of music. Moscow: AST: Astrel [in Russian].

4. Verbycz'ka-Shokot, I. (2007). The genre of requiem in the choral work of Ukrainian composers at the turn of the millennium. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv: KhDUM them. I. Kotlyarevsky [in Ukrainian].

5. Kalyberda, S. (2016). Organs: from Kievan Rus to Ukraine. Moscow- St. Petersburg: Universitetskaya [in Russian].

6. Catholic encyclopedia (2002). Moscow [in Russian].

7. Kozarenko, O. V. (2014). The views of Blessed Father John on the perception of music, its upbringing and the formation of a new social ethos. Lviv [in Ukrainian].

8. Kopot', I. (2015). Spiritual works of composer Dmytro Stetsiuk. History of religions in Ukraine: scientific yearbook. Lviv: Museum of the History of Religion "Logos", 2, 444 – 450 [in Ukrainian].

9. Kopot', I. (2012). Composer Dmitry Stetsyuk: a sketch of a creative portrait in the year of the anniversary. Contemporary music in the modern world: a collection of scientific papers. Zhytomyr: ZhDU im. Ivan Franko, 77 – 79 [in Ukrainian].

10. Manulyak, O. (2009). Sacred works of Lviv composers at the turn of the millennium. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv [in Ukrainian].

11. Stacenko, O. (2016). Interpretation of genres of liturgical tradition by modern Odessa composers. Culture and modernity. Kropyvnytskyi, 2, 126-131 [in Ukrainian].

12. Stecyuk, D. (2014). Te Deum: spiritual choral works: For mixed choir: Score. Zhytomyr [in Ukrainian].

13. Stecyuk, D. (2016). MAGNIFICAT: Spiritual choral works: Score. Zhytomyr [in Ukrainian].

14. Shabanova, Yu. (2017). Philosophy and music: a meeting place – Man. Dnepr: LIRA [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 11.02.2021
Отримано після доопрацювання 04.03.2021
Прийнято до друку 10.03.2021*